

The Role of Ashura rituals and post-Ashura days in spiritual health through promoting religious-oriented normal behavior: A practical model

Mahbubeh-sadat Ebrahimnegad Shirvani¹, Ata Pourabbasi^{2*}

1- Foundation for Education, Research & services on Educational Medicine & School Health, Tehran, Iran.

2- Diabetes Research Center, Endocrinology and Metabolism Clinical Sciences Institute, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr. Ata Pourabbasi; Email: atapoura@tums.ac.ir

Article Info

Received: Oct 19, 2016

Received in revised form:

Dec 7, 2016

Accepted: Dec 24, 2016

Available Online: Mar 8, 2017

Keywords:

Ashura

Health

Muharram spiritual

Normal behavior

Abstract

Background and Objective: Islamic world especially Shia experience some different atmosphere in Muharram because of Ashura. This atmosphere can provide a proper field for reducing some maladaptive behaviors and stabilizing religious-based behaviors in society by setting up Ashura rituals in all cities. Surely cultural policy makers wish to remain this spiritual atmosphere for other times in order to improve spiritual health in people.

Methods: In this regard, Authors try to provide some practical solutions through Ashura rituals and their analysis according to some behavioral models such as transtheoretical model of behavioral change. All ethical issues were observed. Moreover, the authors did not report conflict of interest.

Results: several behavioral strategies may be offered according to time of interventions lasts from Ashura rituals. These solutions can lead to institutionalization of favorable and adaptive behaviors both in individual and social level.

Conclusion: In this paper, it is tried to introduce the practical solutions by reviewing the dimensions of behavior changes and matching them with the circumstances of society in Muharram.

Please cite this article as: Ebrahimnegad Shirvani M, Pourabbasi A. Ashura rituals, post-Ashura days and their role in spiritual health by promoting religious-based behaviors, a practical model. *J Res Relig Health*. 2017; 3(2): 115- 122.

Summary

Background and Objectives: In different social milieus during the months of Muharram and Safar. They hold mourning ceremonies in various forms in order to commemorate Imam Hussain (PBUH) and the high values for which he was martyred.

ee reenRR,,, ,, y'ttnnddHussnni'yhh,, inprl lllll l tth mosques, have been responsible for hosting such ceremonies in Shia communities, including Iran, in both urban and rural areas (1). People attend these institutions and do their best without any expectation of reward and independent from the governmental organizations.

As some scholars have pointed out, religiosity is somewhat different from spiritual health (2). However, others have argued that the concepts related to spiritual health should be translated according to the cultural

and religious issues in each community. In line with this perspective, one of the aspects of spiritual health in Shia communities is performing religious-oriented normal behavior among people. This factor, along with other cognitive and emotional components, forms the main framework of spiritual health (3).

The effects of mourning ceremonies on reducing risky behavior and promoting spiritual health have been the focus of several studies (4). For example, in one study, the number of prisoners in Khuzestan, a province in southern Iran, was reported to decrease in Muharram when compared with that in other months (5). In another study, the relationship between religious beliefs and their attendance at Muharram days was evaluated, and significant correlations were found (6).

Given the empirical evidence, it seems that Muharram and its spiritual atmosphere could be one of the most effective tools for the internalization of religious-oriented normal behavior and the promotion of spiritual

health in Shia communities. This becomes of paramount importance when one take saccout of promoting such behavioras the main goal of intervention in fields such as educational medicine (7). The authors of this article would, thus, aim to explain this relationshipin light of the Trans Theoretical (TT) model of behavior change (8).

Method: According to the TT model of behavior change, behavior can be internalized or changed through a series of stages including precontemplation, contemplation, preparation, change, and maintenance. Of course, different levels of society experience different levels of spirituality and religious-oriented normal behavior. Accordingly, Muharram rituals may have differential functions for these levels according to their stage of behavioral change.

The rituals can help people at one level move from the precontemplation to contemplation stage, make them perform behaviorrelated to another level, and help them maintain former normal behavior, thus preventing any reduction in the frequency of such behavior.

Results: From this view point, people at any level of change need proper behavioral intervention that can be different from that for other levels. According to the aforementioned facts, important policie sarising from the TT model are as follows:

- Reliance on the potential of schools, mosques, and universities as places covering a great p oporoonoff aaoommunty.. nn iikeeee y'ttt nndd uu ssii n'yeh,,theecorgnnaaaiionssaanmii niii nandd continue their activities after Ashura and Muharram;
- Efforts to promote the community understanding of Ashura movement and its achievements;
- Provide clear behavioral patterns originated from heroes of Ashura;
- Focus on the outcomes of normal behavior at both individual and social levels in order to maintain the frequency of such behavior, especially for those positioned at change and maintenance stages.

Conclusion: In conclusion, it should be stated that the Islamic world, especially Shia communities, experience a different atmosphere in Muharram because of Ashura. This atmosphere, created through setting up Ashura rituals in all cities, could pave the way for reducing maladjusted behavior in the society. Without doubt, cultural policy makers should maintain this spiritual atmosphere for the other time periods in order oöimprove poop''''ss spruuall haatth. hhh uraa rttussss could also be analyzed based on behavioral models such as the TT model of behavior change, hence providing practical solutions in this regard. Such solutions could result in the institutionalization of favorable and adaptive behavior at both individual and social levels.

The authors of this article are currently seeking to design and carry out research in order to evaluate the efficacy and effectiveness of this model in normal behavior adjustment.

References

1. Aminzadeh B. Hussainiya and Takaya expression of the identity of Iranian cities. *Journal of Architecture and Urbanism*. 1999; 6:55- 66. (Full Text in Persian)
2. Abbasi M, Azizi F, Shamsi Koushki E, Naseri rad M, Akbari lakeh M, 2012(6): 11- 44. Conceptual and operational definition of spiritual health: a methodological study. *Journal of medical ethics*. 2012; 20: 11- 44. (Full Text in Persian)
3. Marzband R, Zakavi A. spiritual health indicators From the perspective of revealed doctrines. *Journal of medical ethics*. 2012; 20(6): 69- 100. (Full Text in Persian)
4. Hosseinkhani M, Yekkeh Fallah M. Effectiveness of attending first decade of Muharram rituals on religious manners. *J Psychology and religion*. 2014; 4(7): 41- 54. (Full Text in Persian)
5. Organisation KP. Comparison of input of offenders to prison in the month of Muharram with the rest of the year. *Eslah-Va-Tarbiat*. 2005: 42- 50. (Full Text in Persian)
6. Taghizadeh Davari M, Hashemi A. The role of Hoseiniyeh-' ' aaminpromoo&ghleriii gonrinhleatt y of Zanzan. *Shia-Shenasi*. 2011; 1(9): 67- 100. (Full Text in Persian)
7. Pourabbasi A, Farzami J, Ebrahimnegad Shirvani MS. Health and disease definition according to telos of life from the perspective of religious teachings: a basis for interventions in educational medicine. *Journal of Reaserch on Religion & Health*. 2016; 2(2): 55- 8. (Full Text in Persian)
8. Marshall SJ, Biddle SJ. The transtheoretical model of behavior change: a meta-analysis of applications to physical activity and exercise. *Annals of behavioral medicine*. 2001; 23(4): 229- 46.

دور الطقوس العاشورائية ومراحل ما بعدها في رفع السلامة المعنوية من خلال تحسين السلوك الصحيحة القائمة على التعاليم الدينية

محبوبة سادات ابراهيم نجاد شيرواني^١، عطاء الله بورعباسي^{٢*}

١- مركز الدراسات والتعليم وخدمات الطب التبروي وسلامة المدارس، طهران، ايران.

٢- قسم علم نفس الصحة، مركز دراسات العلوم السريرية للغدد والأبيض، معهد بحوث علم الغدد والتمثيل الغذائي، جامعة طهران للعلوم الطبية، ايران.

* المراسلات موجهة إلى السيد عطاءالله بورعباسي؛ البريد الإلكتروني: atapoura@tums.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: Oct ١٩، ٢٠١٦

وصول النص النهائي: Dec ٧، ٢٠١٦

القبول: Dec ٢٤، ٢٠١٦

النشر الإلكتروني: Mar ٨، ٢٠١٧

الألفاظ الرئيسية:

السلامة المعنوية

السلوكيات الصحيحة

عاشوراء

محرم

الملخص

السابقة و الهدف: تمر المجتمعات الاسلامية وبالأخص الشيعية منها بأجواء مميزة في شهر محرم وذلك لإحياء يوم عاشوراء، فهذه الأجواء اضافة الى احيائها للتقاليد العاشورائية المتناسبة مع الثقافات المحلية، تمهد ارضية مناسبة لتقليل السلوكيات الشاذة، وترسيخ السلوكيات القائمة على التعاليم الدينية والمذهبية. فإن مخططي السياسة والمسؤولين في مجال الثقافة يميلون بلا شك الى دوام الاجواء الروحية السائدة في أيام محرم وابقائها في غيرها من الأيام، ومن هذا المنطلق تتوفر ارضية مناسبة لرفع مستوى السلامة الروحية عبر تثبيت هذه السلوكيات الصحيحة في المجتمع.

الأساليب: لقد حاول المؤلفون بعد إلقاء النظر الى المراسم العاشورائية وبعد تحليلها بناءً على نموذج نظرية التغيير السلوكي، بتقديم حلول عملية واضحة من أجل تحقيق هذا الهدف. تم مراعاة جميع الموارد الاخلاقية في هذا البحث واطرافه الى هذا فإن مؤلفي المقالة لم يبلغوا عن تضارب المصالح.

المكشوفات: تقترح حلول مختلفة لإنشاء السلوكيات الصحيحة أو تثبيتها تبعاً للظروف الزمنية المنقضية من طقوس عاشوراء. فإن هذه الحلول تستطيع أن تساعد على تثبيت السلوكيات الصحيحة فردياً واجتماعياً في المجتمع.

النتيجة: تسعى هذه المقالة بعد إلقاء النظر الى الأبعاد المختلفة لنموذج تغيير السلوك وتطبيقه مع وضع المجتمع وحاله في شهر محرم أن تقدم حلولاً عملية لهذا الغرض.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Ebrahimnegad Shirvani M, Pourabbasi A. Ashura rituals, post-Ashura days and their role in spiritual health by promoting religious-based behaviors, a practical model. J Res Relig Health. 2017; 3(2): 115- 122.

نقش آیین‌های عاشورایی و برهه‌های پسا‌عاشورایی در ارتقای سلامت معنوی، از مجرای رفتارسازی هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی: پیشنهاد یک الگوی عملی

محبوبه‌سادات ابراهیم‌نژاد شیروانی^۱، عطاءالله پورعباسی^{۲*}

۱- بنیاد آموزش، پژوهش و خدمات طب تربیتی و سلامت مدارس، تهران، ایران.
۲- گروه روان‌شناسی سلامت، پژوهشکده‌ی علوم بالینی غدد و متابولیسم، پژوهشگاه علوم غدد و متابولیسم، دانشگاه علوم پزشکی تهران، ایران.
مکاتبات خطاب به آقای عطاءالله پورعباسی؛ پست الکترونیک: atapoura@tums.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۸ مهر ۹۵

دریافت متن نهایی: ۱۷ آذر ۹۵

پذیرش: ۴ دی ۹۵

نشر الکترونیکی: ۱۸ اسفند ۹۵

واژگان کلیدی:

رفتار هنجار

سلامت معنوی

عاشورا

محرم

چکیده

سابقه و هدف: جوامع اسلامی، به‌ویژه شیعیان برای بزرگداشتن حماسه‌ی عاشورا، فضای متفاوتی را در ایام ماه محرم تجربه می‌کنند. فضایی که در کنار به‌پاداشتن آیین‌های عاشورایی متناسب با فرهنگ‌های بومی، زمینه‌ی مناسبی برای کاهش رفتارهای ناهنجار و تثبیت رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی و مذهبی فراهم می‌کند. به‌طور قطع سیاست‌گذاران و متولیان فرهنگی جامعه مایل‌اند فضای معنوی حاکم در ایام ماه محرم، در زمان‌های دیگر نیز در جامعه زنده بماند و از این رهگذر، بستر مناسبی برای ارتقای سلامت معنوی از راه تثبیت رفتارهای هنجار در جامعه ایجاد شود.

روش کار: مؤلفان با نگاهی به آیین‌های عاشورایی و تحلیل آن بر مبنای الگوی فرانظری تغییر رفتار، تلاش داشته‌اند راهکارهای عملی روشنی برای تحقق این هدف در نظر بگیرند. در این پژوهش همه‌ی موارد اخلاقی رعایت شده است. علاوه‌براین، نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: بسته به شرایط زمانی طی شده از آیین‌های عاشورایی، راهکارهای مختلفی برای ایجاد و یا تثبیت رفتارهای هنجار پیشنهاد می‌شود؛ که این راهکارها می‌تواند به تثبیت رفتارهای فردی و اجتماعی مطلوب در میان افراد جامعه کمک کند.

نتیجه‌گیری: این مقاله با مروری بر بُعدهای این الگوی تغییر رفتاری و تطبیق آن با شرایط جامعه در ماه محرم، تلاش دارد برای این منظور راهکارهای عملی معرفی کند.

استناد مقاله به این صورت است:

Ebrahimnegad Shirvani M, Pourabbasi A. Ashura rituals, post-Ashura days and their role in spiritual health by promoting religious-based behaviors, a practical model. *J Res Relig Health*. 2017; 3(2): 115- 122.

اجتماعی، با شرایط ویژه‌ی مواجهه هستند. در این جوامع، مردم با بر پا کردن مراسم عزاداری در شکل‌های مختلف، یاد و خاطره‌ی نهضت امام حسین (علیه‌السلام) را زنده نگه می‌دارند

مقدمه

جوامع شیعی در ماه‌های محرم و صفر، در عرصه‌های مختلف

السلام)، می‌تواند یکی از ابزارهای قوی برای اصلاح‌های رفتاری، ارتقای سلامت معنوی و استقرار رفتارهای هنجار فردی و اجتماعی مبتنی بر آموزه‌های دینی و مذهبی، در جوامع شیعی باشد. این امر زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که بدانیم رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی، مهم‌ترین شاخص سلامت و مبنای مداخله‌ها در زمینه‌هایی مانند طب تربیتی معرفی شده است (۷). نویسندگان این مقاله درصدد هستند که در قالب مقاله‌ی مروری، این ارتباط را از طریق تئوری‌های رفتاری موجود نیز بررسی کنند و با تکیه بر این تئوری‌ها، اقدام‌هایی را برای ارتقای هرچه بیشتر اثربخشی مراسم این‌چنینی در به‌کارگیری رفتارهای هنجار معرفی کنند.

روش کار

یکی از معروف‌ترین الگوهای نهادینه‌سازی رفتار، که در این مقاله از آن استفاده شده، الگوی فرانظری تغییر رفتار^۱ است (۸).

الگوی فرانظری تغییر رفتار

بر اساس این الگو، فرد برای ایجاد یک تغییر، به‌کاربردن یک رفتار و وارد کردن آن به زندگی (در قالب یکی از اجزای سبک زندگی)، مراحل مختلفی را نسبت به آن رفتار طی می‌کند. در ابتدا فرد درباره‌ی یک رفتار، در مرحله‌ی پیش‌تأملی قرار دارد، بدین معنا که شناختی نسبت به آن رفتار و ضرورت و اهمیت به‌کارگیری آن ندارد؛ از این‌رو، ذهنیتی در مورد آن برای خود متصور نیست. پس از این که از منابع مختلف، اطلاعاتی درباره‌ی آن رفتار به وی می‌رسد و شناخت نسبی از آن پیدا می‌کند، وارد مرحله‌ی تأملی می‌شود. در این مرحله است که فرد دانش متناسبی را نسبت به آن رفتار می‌یابد و به نظرش می‌رسد که ممکن است آن تغییر و یا به‌کارگیری آن رفتار، در نهایت برای وی مفید باشد. پس از این مرحله، هنگامی که سطح دانش فرد در مورد رفتار بالاتر می‌رود و از سوی دیگر مضرات ترک آن رفتار نیز برای وی روشن‌تر می‌شود، فرد در خود احساس آمادگی می‌کند و تصمیم می‌گیرد که آن رفتار را برگزیند. در این زمان، فرد وارد مرحله‌ی آمادگی می‌شود؛ در همین مرحله است که او نیازمند در اختیار داشتن الگوی رفتاری است تا بتواند با به‌کارگیری آن، از مزایای دارا بودن آن رفتار بهره‌مند شود و یا از مضرات ترک آن مصون بماند. هنگامی که در این مرحله فرد به الگوی صحیح رفتاری

و از این جهت، همه‌ی عملکردها و اقدام‌های فردی و اجتماعی دستخوش تغییرهایی در جهت بزرگ داشتن این حادثه‌ی عظیم تاریخی می‌شود.

از قرن‌های گذشته، نهادهایی به نام هیئت، تکیه و یا حسینیه، در کنار مساجد در سراسر جوامع شیعی از جمله کشور ایران، متولی برگزاری این مراسم در سطح روستاها و شهرها بوده‌اند (۱). در این نهادها، مردم به‌صورت خودجوش و بدون القای انگیزشی از سوی نهاد بالاسری، مسئولیت‌های مختلف را بر عهده می‌گیرند و انتظاری هم برای جبران مادی خدماتی که عرضه می‌کنند، ندارند.

هرچند در نظر برخی از اندیشمندان، مقوله‌ی دین‌داری و تمسک به آیین‌های مذهبی، تا حدودی با مفهوم سلامت معنوی متفاوت است (۲)، در نگاه گروه دیگری از صاحب‌نظران، مفاهیم مرتبط با سلامت معنوی در هر جامعه باید بر اساس اقتضاهای فرهنگی و بستر مذهبی موجود در آن جامعه، طرح شود. از این‌رو، با توجه به شرایط و ویژگی‌های فرهنگی و مذهبی حاکم بر جوامع اسلامی و شیعی، یکی از مؤلفه‌های سلامت معنوی به‌کارگیری رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی و خدامحور در میان افراد جامعه است، که البته این مؤلفه در کنار مؤلفه‌های شناختی و عاطفی دیگر، در مجموع چارچوب کلی سلامت معنوی را در جامعه شکل می‌دهد (۳). با این رویکرد، اقدام‌هایی که برای بازسناسی، معرفی و نهادینه‌سازی رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی و مذهبی صورت می‌گیرد، به ارتقای سلامت معنوی جامعه منجر خواهد شد.

خوشبختانه در چند پژوهش، اثربخشی وجود تکیه‌ها و محفل‌های عزاداری در کاهش رفتارهای پرخطر، بزهکاری و ارتقای سلامت معنوی و دین‌داری مردم بررسی شده است که در بیشتر آنها نتایج بسیار مثبت قلمداد می‌شود (۴). در پژوهشی در استان خوزستان، ورودی زندان‌ها در ایام ماه محرم از هر زمان دیگری کمتر گزارش شده است، که این خود می‌تواند یکی از آثار توجه مردم به مقوله‌ی عزاداری و ارتباط بیشتر با فضاهای معنوی در این ماه باشد (۵)، همچنین در پژوهش دیگری اثربخشی فعالیت حسینیه‌ی بزرگ شهر زنجان در دین‌داری مردم ساکن این شهر بررسی شد، که نشان‌دهنده‌ی وجود ارتباط کاملاً روشن بین حضور مردم در مراسم این هیئت و دین‌داری مردم است (۶).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که ایام ماه محرم و فضای معنوی ایجاد شده در این ماه، به واسطه‌ی شهادت امام حسین (علیه‌

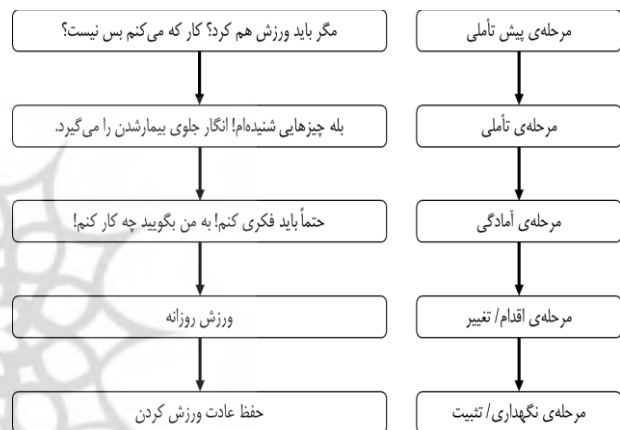
^۱ Transtheoretical model of behavioral change

یافته‌ها

محرم و مراحل رفتاری مختلف

مسئلاً افراد جامعه در به‌کاربردن رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی و مذهبی، در سطوح مختلفی قرار دارند. بسیاری از افراد جامعه در زمینه‌ی این رفتارها، ممکن است در مرحله‌ی پیش‌تأملی، برخی در مرحله‌ی آمادگی برای تغییر و به‌کاربردن رفتار؛ و برخی نیز در مرحله‌ی آخر یعنی مرحله‌ی تثبیت رفتاری قرار داشته باشند. بر این اساس به نظر می‌رسد آیین‌های مذهبی ماه محرم برای سطوح مختلف جامعه، می‌تواند کارکردهای مختلفی داشته باشد. برای مثال، آیین‌های عاشورایی می‌تواند با حساسیت‌زایی مناسب، افرادی را که در مرحله‌ی پیش‌تأملی نسبت به رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی و مذهبی قرار دارند، نسبت به این رفتارها آگاه و وارد مرحله‌ی تأملی کند و نیز افرادی را که در مرحله‌ی تأملی قرار دارند، با ایجاد شناخت بیشتر نسبت به این آموزه‌ها، وارد مرحله‌ی آمادگی کند. علاوه بر این، افرادی که در مرحله‌ی آمادگی قرار دارند، با مشاهده‌ی آیین‌های عاشورایی، تصمیم به تغییر رفتار می‌گیرند که نمونه‌های بسیاری از آن را می‌توان در جامعه مشاهده کرد. کاهش نرخ بزهکاری در این ایام، از جمله مصادیق این امر است؛ حتی این آیین‌ها در افرادی که رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی را در خود نهادینه کرده‌اند، در نقش نگهدارنده‌های رفتاری ظاهر می‌شود و می‌تواند موجب تثبیت رفتاری در آنان شود. خلاصه‌ی این موارد در جدول شماره ۱ آمده است.

دسترسی داشته باشد، به احتمال فراوان آن الگو را به‌دست می‌آورد و رفتار مورد نظر را در خود ایجاد خواهد کرد. اما در بسیاری از اوقات، رفتار به‌کارگرفته شده، مشی میرا به خود خواهد گرفت و اگر انگیزاننده‌های متناسب به‌موقع دریافت نشود، احتمال خاموش شدن رفتار وجود خواهد داشت. از این-رو، مرحله‌ی نگهداری و یا تثبیت نیز مرحله‌ی آخر این الگوی نهادینه‌سازی رفتار در نظر گرفته می‌شود. برای مثال در شکل شماره ۱، مراحل مختلف الگوی فرانظری تغییر رفتار، درمورد فعالیت فیزیکی، برای نزدیک‌تر شدن به ذهن، آورده شده است.

شکل ۱. مراحل تغییر رفتار بر اساس الگوی فرانظری تغییر رفتار، برای داشتن فعالیت فیزیکی و ورزشی

جدول ۱. نقش آفرینی آیین‌های عاشورایی در افراد، به تناسب مرحله‌ی تغییر

مرحله	ویژگی افراد	تأثیر آیین‌های عاشورایی در افراد
پیش‌تأملی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ رفتارهای هنجار ندارد. ✓ تصویری از رفتار هنجار ندارد. ✓ از این جهت هم احساس مشکل نمی‌کند. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ حساسیت‌زایی نسبت به ضرورت داشتن رفتار هنجار فراهم کردن بستر خوشایند برای حضور در آیین‌های عاشورایی
تأملی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تا حدودی از رفتارهای هنجار شنیده است. ✓ باوری به رفتار هنجار ندارد. ✓ اما در حال اندیشیدن به رفتار است. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ حساسیت‌زایی نسبت به ضرورت داشتن رفتار هنجار مشارکت دادن در برگزاری آیین‌های عاشورایی
آمادگی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ پذیرفته است که باید رفتار هنجار را به‌کار بگیرد. ✓ از التزام نداشتن به رفتار هنجار ناراحت است. ✓ به دنبال الگوی رفتاری روشن است. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ دادن الگوهای رفتاری روشن، شفاف و عملیاتی
تغییر/گزینش رفتار	<ul style="list-style-type: none"> ✓ رفتار هنجار را بر اساس آنچه از الگو دریافت کرده است، به‌کار می‌برد. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تشویق‌های معنوی درمورد گزینش رفتار نشان دادن پیامدهای مثبت رفتار برگزیده شده
نگهداری رفتار/تثبیت	<ul style="list-style-type: none"> ✓ رفتار هنجار که بخشی از سبک زندگی است، در او نهادینه است. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ نشان دادن پیامدهای مثبت رفتار برگزیده شده

نهادهای یادشده باید در جلسه‌های تبلیغی و دانش‌افزایی خود در پیش بگیرند، توجه به این مقوله است.

* دادن الگوهای رفتاری روشن و پیروی‌شدنی: آیین‌های عاشورایی بخشی از جامعه را که پیش از این در مرحله تأملی قرار داشتند، وارد مرحله آمادگی برای تغییر رفتار می‌کند. در این مرحله این سطح از جامعه پذیرای الگوهای رفتاری می‌شوند که به صورت روشن و مدون در اختیار آنان قرار می‌گیرد. بنابراین، از این دیدگاه نقش نهادهای فرهنگی - تربیتی از جمله مسجد، مدرسه و دانشگاه در دادن الگوهای رفتاری هنجار و مطلوب بسیار پررنگ است. در بسیاری از موارد، برنامه‌ها و محتوای موجود در این نهادها به حالت عادی بازمی‌گردد و در قالب همان فرایندهای روزمره‌ی پیش از محرم ادامه می‌یابد. اما باید به خاطر داشت که برهه‌ی پسا‌عاشورایی برای این سطح از جامعه، برهه‌ی بسیار حساس است که باید به این نیاز الگوی رفتاری ایشان، پاسخ روشنی داد و آن عبارت است از ترسیم و در اختیار نهادن همان هنجارهای رفتاری که متولیان تربیتی و فرهنگی در پی نهادینه‌سازی آنها هستند. البته این الگوها باید ویژگی‌های مشخصی مانند عملیاتی بودن، شفاف بودن، قابلیت پیاده‌سازی در فرهنگ‌های مختلف و خوشایند بودن برای اقشار مختلف با سطوح اقتصادی - اجتماعی متفاوت را دارا باشد.

* توجه به پیامد رفتارهای هنجار در عرصه‌های فردی و اجتماعی: نکته‌ی دیگری که باید همواره در برنامه‌های نهادهای اثرگذار در برهه‌های پسا‌عاشورایی مد نظر قرار گیرد، توجه و حساسیت‌زایی درباره‌ی پیامد رفتارهای هنجار است؛ به-ویژه در سطحی از جامعه که رفتار موردنظر هنجار را در خود نهادینه کرده‌اند، که در این زمینه باید از میرا شدن آن رفتار جلوگیری کرد. توجه دادن به پیامدهای رفتار می‌تواند به نگهداری آن رفتار بینجامد.

در این پژوهش همه‌ی موارد اخلاقی رعایت شده است.

بحث

آیین‌های عاشورایی نقش بسزایی در ارتقای سلامت معنوی و کاهش شیوع رفتارهای ناهنجار در جوامع شیعی ایفا می‌کند. از سوی دیگر این آیین‌ها می‌تواند با برنامه‌ریزی روشن، زمینه‌ی بی برای نهادینه‌کردن رفتارهای هنجار فردی و اجتماعی در جامعه شود؛ چرا که ارتقای سطح سلامت معنوی جامعه از یک سو و حساسیت‌زایی درباره‌ی رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی و مذهبی و برگرفته از نهضت عاشورا از سوی دیگر،

مسئلاً با نگاهی طولی و نه مقطعی به مقوله‌ی تأثیر آیین‌های عاشورایی در رفتارهای هنجار فردی و اجتماعی، می‌توان پیش-بینی کرد که برای استقرار بیشتر و نهادینه‌کردن این رفتارها برای هر سطحی از جامعه در ایام پسا‌عاشورایی، لازم است چه اقدام‌ها و سیاست‌هایی را در سطح کلان جامعه در پیش گرفت. متأسفانه بسیاری از نهادهای فعال در عرصه‌ی آیین‌های عاشورایی مانند تکیه‌ها، حسینیه‌ها و هیئت‌ها، اندکی پس از عاشورا به کار خود پایان می‌دهند و جز در موارد معدود که در مسجدها برپا می‌شود، برنامه‌های ویژه و سازماندهی شده‌ی برای ایام پسا‌عاشورایی در سطح جامعه تدارک دیده نمی‌شود. درحالی‌که با توجه به الگوی IT، ضروری است که این برنامه‌ها برای نهادینه‌شدن رفتارهای هنجار مبتنی بر آموزه‌های دینی و مذهبی، در اشکال دیگری نیز ادامه یابد. اما نکته‌ی که باید به آن توجه کرد این است که عموماً در ایام پسا‌عاشورایی، نهادهای مؤثر مانند هیئت‌ها، تکیه‌ها و حسینیه‌ها تعطیل می‌شوند و امکان بهره‌مندی از ظرفیت‌های این مرکزها برای سیاست-گذاران فراهم نیست. بنابراین برنامه‌ریزی برای این اقدام‌ها باید مبتنی بر نهادهای ذی‌نفع دیگر باشد. مهم‌ترین راهکارهای پیشنهادی بر اساس الگوی فرآیندی تغییر رفتار شامل موارد زیر است:

* تکیه بر ظرفیت مدرسه‌ها، مسجدها و دانشگاه‌ها: در دهه‌ی اول ماه محرم، با توجه به تعداد فراوان نهادهای حسینیه، تکیه و هیئت؛ و همچنین محوریت محله در استقرار و فعالیت آنها؛ و از سوی دیگر پذیرش مسئولیت برگزاری آیین‌های مرتبط (هرچند پذیرش نانوشته)، به‌طور معمول افراد جامعه این مکان‌ها را برای شرکت در آیین‌های عاشورایی برمی‌گزینند. اما با توقف فعالیت این نهادها در روزهای دیگر، نقش نهادهای فرهنگی - تربیتی دیگر مانند مدرسه، مسجد و دانشگاه بسیار پررنگ می‌شود. از این رو، در ایام پسا‌عاشورایی، مهم‌ترین نهادهای اثرگذار در ادامه‌ی روند نهادینه‌سازی رفتاری، این سازمان‌ها خواهند بود.

* تلاش برای ارتقای شناخت جامعه از نهضت عاشورا و دستاوردهای آن: سطوحی از جامعه که به واسطه‌ی حضور در آیین‌های عاشورایی، از مرحله‌ی پیش‌تأملی به مرحله‌ی تأملی وارد شده، نیازمند شناخت بیشتر از واقعه‌ی عاشورا و همچنین پیام‌های رفتاری آن است. چراکه به‌دست آوردن این شناخت، ورود ایشان را به مرحله‌ی تأملی که مقدمه‌ی برای تصمیم-گیری درمورد گزینش رفتار است، بیش از پیش فراهم خواهد کرد. بنابراین به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین رویکردهایی که

References

1. Aminzadeh B, Hussainiya and Takaya expression of the identity of Iranian cities. *Journal of Architecture and Urbanism*. 1999; 6: 55- 66. (Full Text in Persian)
2. Abbasi M, Azizi F, Shamsi Koushki E, Naseri rad M, Akbari lakeh M, 2012(6): 11- 44. Conceptual and operational definition of spiritual health: a methodological study. *Journal of medical ethics*. 2012; 20:11- 44. (Full Text in Persian)
3. Marzband R, Zakavi A. spiritual health indicators From the perspective of revealed doctrines. *Journal of medical ethics*. 2012; 20(6): 69- 100. (Full Text in Persian)
4. Hosseinkhani M, Yekkeh Fallah M. Effectiveness of attending first decade of Muharram rituals on religious manners. *J Psychology and religion*. 2014; 4(7): 41- 54. (Full Text in Persian)
5. Organisation KP. Comparison of input of offenders to prison in the month of Muharram with the rest of the year. *Eslah-Va-Tarbiat*. 2005: 42- 50. (Full Text in Persian)
6. Taghizadeh Davari M, Hashemi A. The role of Hoseiniyeh-'' aaminpromoiinghle riii gommmaeci ty of Zanzan. *Shia-Shenasi*. 2011; 1(9): 67- 100. (Full Text in Persian)
7. Pourabbasi A, Farzami J, Ebrahimnegad Shirvani MS. Health and disease definition according to telos of life from the perspective of religious teachings: a basis for interventions in educational medicine. *Journal of Reaserch on Religion & Health*. 2016; 2(2): 55- 8. (Full Text in Persian)
8. Marshall SJ, Biddle SJ. The transtheoretical model of behavior change: a meta-analysis of applications to physical activity and exercise. *Annals of behavioral medicine*. 2001; 23(4): 229- 46.

می‌تواند انگیزه‌ی لازم را در سطح جامعه برای حرکت به سوی رفتار هنجار فراهم کند. در این میان نهادهای فرهنگی - مذهبی اثرگذار فعال از جمله هیئت‌ها، تکیه‌ها و حسینیه‌ها، در مدت زمانی کوتاه می‌توانند پیام‌های شناختی و رفتاری مهم و مؤثری را در این باره به جامعه منتقل کنند. اما از آنجا که حضور این نهادهای اثرگذار، کوتاه مدت است، باید با به- کارگیری راهکارهای عملیاتی، نهادهای فرهنگی مؤثر و مانای دیگری مانند مسجد، مدرسه و دانشگاه، در برهه‌های پسا‌عاشورایی فعال شوند و جامعه‌ی را که در اثر فعالیت نهادها و بزرگ داشتن آیین‌های عاشورایی به مرحله‌ی تأمل و گاهی آمادگی برای تغییر رسیده است، با هدایت و راهنمایی مؤثر به سمت هنجارهای رفتاری مطلوب سوق دهند. اما بر اساس شواهد و تجربه‌های سال‌های گذشته، بسیاری از این حساسیت‌ها و آمادگی‌ها در برهه‌های پسا‌عاشورایی به واسطه- ی کم‌شدن آموزه‌ها و کم‌رنگ شدن فعالیت نهادهایی مانند هیئت، تکیه و حسینیه، حرکت میرا می‌یابد و اثر آنها بر رفتارسازی و ارتقای سلامت معنوی کم می‌شود.

بر اساس مجموع این امور، به نظر می‌رسد ضروری است که نهادهای فرهنگی مانا تر، مأموریت‌های جدی و روشنی را در برهه‌های پسا‌عاشورایی بر عهده بگیرند تا راهکارها و اقدام‌های عملیاتی مختلفی را مبتنی بر سطوح مختلف افراد جامعه، از نظر آمادگی برای به‌کارگیری و یا نگهداری رفتار هنجار، به‌کار گیرند. مسلماً این اقدام‌ها در دیگر ایام سال می‌تواند مانایی رفتارهای برگزیده شده در ماه محرم و در نهایت ارتقای سلامت معنوی را در جامعه فراهم کند.

قدردانی

از جناب آقای جلال فرزانی، به دلیل همکاری با نویسندگان در روند تدوین این مقاله، قدردانی می‌شود.

تضاد منافع

نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره‌ی این پژوهش ندارند.